

УДК 811.111'42

О. А. Самочорнова,
аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СЕМАНТИЧНЕ УЗГОДЖЕННЯ КОМПОНЕНТІВ АППОЗИТИВНОЇ КОНСТРУКЦІЇ

У статті розглядаються семантичні відношення між членами гіперексплікаційної моделі з аппозитивним компонентом в американському газетному дискурсі. Уточнено поняття семантичного узгодження, виявлено чинники, що визначають специфіку смислових зв'язків між прикладкою й стрижневим словом, подано аналіз семантичних відношень, що є типовими для аппозитивної конструкції.

Аппозитивні конструкції є невід'ємним компонентом синтаксичного устрою англійської мови, однак вони залишаються на периферії лінгвістичних досліджень з огляду на їх певну синтаксичну прозорість і факультативність для синтаксичного складу речення. У лінгвістичній літературі досить широко представлено аналіз морфосинтаксичних характеристик прикладки, однак матеріал дослідження обмежується переважно синтаксично простими структурами, в той час як складні аппозитивні конструкції, незважаючи на їх високу частотність у мовленні, не привертати увагу дослідників. Недослідженим залишається й питання мовленнєвої реалізації аппозитивних конструкцій у гіперексплікаційному аспекті.

Об'єктом дослідження обрано гіперексплікаційні моделі з аппозитивним компонентом у складі англійських текстів, приналежних до газетного дискурсу. **Предметом дослідження** є семантичний аспект функціонування аппозитивних конструкцій в американському газетному дискурсі.

Метою статті є аналіз семантичних відношень між членами гіперексплікаційної моделі з аппозитивним компонентом.

Аппозитивну конструкцію розглядають як єдиний системоутворюючий фрагмент семантичного поля. Її компоненти взаємопов'язані (між прикладкою й стрижневим словом виникають семантичні відношення, граматичні зв'язки) й взаємозалежні (прагнуть граматичної одноманітності й накладають відбиток на семантику один одного), виявляють закономірності функціонування (визначають вибір, зумовлюють появу саме даного, а не іншого члена конструкції, в окремих випадках прагнуть злитості поза контекстом) [1].

Наявність між стрижневим словом і прикладкою граматичного узгодження (спільних граматичних сем, як правило, "роду", "числа", "відмінку") сприяє узгодженню на рівні семантики: спільності категоріально-розрядних сем ("особа", "стать" для особових імен), категоріально-лексичних й індивідуально-лексичних сем, що свідчить про наявність семантичного узгодження в межах аппозитивної конструкції [2].

За визначенням О. О. Селіванової, семантичне узгодження як явище лексичної синтагматики ґрунтується на повторенні спільних сем чи семи в сполучуваних словах на підставі їхньої лексичної валентності й забезпечує семантичну зв'язність висловлення й тексту [3: 638].

Російська дослідниця Ю. А. Чумакова зазначає, що наявність семантичного узгодження між прикладкою і стрижневим словом дозволяє застосувати до цих об'єктів синтаксису семантичні характеристики. Так, в аппозитивних конструкціях, побудованих за моделями "загальна назва + загальна назва" й "власна назва + загальна назва" простежуються традиційні семантичні відношення – тотожності, включення й перехрещення, або ж відсутність спільних смислових компонентів [4].

Аппозитивну конструкцію вирізняє наявність між її членами основних типів відношень, зв'язків між значеннями слів – семантичної тотожності, семантичного включення (гіперо-гіпонімічних відношень), семантичного перехрещення (в тому числі й антонімічних відношень). Однак в її структурі не спостерігається тієї ієрархії різноманітних типів смислових відношень, що є характерною для інших мовних утворень (наприклад, семантичного поля). Членами аппозитивної конструкції можуть виступати семантично віддалені одне від одного слова, що поза контекстом не співпадають за значенням і вживанням.

Семантичні відношення найбільш чітко простежуються в межах аппозитивних конструкцій, побудованих за моделлю "загальна назва + загальна назва", чому сприяє однакова категоріальна семантика їх членів. Характер категоріальної семантики, наявність спільних сем у складі компонентів аппозитивної конструкції допомагають визначити тип семантичних відношень між прикладкою і стрижневим словом [4].

Якщо стрижнєве слово і прикладка мають спільні категоріально-розрядні, категоріально-лексичні й індивідуально-лексичні семи, то їх зв'язують *відношення семантичної тотожності*. Такий вид семантичних відношень є більш типовим для аппозитивної конструкції, до складу якої входять власна і загальна назва, й дещо нехарактерним для аппозитивної конструкції з двома загальними назвами, оскільки функція прикладки у такій конструкції полягає скоріше у характеристиці, а не ототожненні,

уподібненні властивостям абсолютних синонімів, що не вживаються (без поширювачів) в межах однієї синтагми. Наведемо приклади семантичної тотожності:

*In a sign of the challenges ahead, **Greece's largest public sector workers union, ADEDY**, said on Sunday night that the harshness of the cuts had prompted it to extend a 24-hour strike previously scheduled for Wednesday to two days beginning on Tuesday.* (The New York Times, May 2, 2010)

*Mr. Papandreou is the scion of a Socialist dynasty **whose father, Andreas Papandreou**, helped erect the sprawling Greek welfare state when he was prime minister in the 1980s.* (The New York Times, May 2, 2010)

*The new arms pact was supposed to be a relatively straightforward replacement of **the Strategic Arms Reduction Treaty of 1991, known as Start**.* (The New York Times, March 9, 2010)

*Russia occupied the Northern Caucasus in the 18th century, sparking **a gazawat – a "holy war" or jihad** – in Dagestan and Chechnya that continued until the 1860s.* (The Christian Science Monitor, March 30, 2010)

*Monday's subway suicide bombings, which left 39 people dead and wounded 70 more in Moscow, was allegedly carried out by **the Black Widows, a cell of female suicide bombers from the North Caucasus, the region that has deep historic and religious roots**.* (The Christian Science Monitor, March 30, 2010)

Відношення умовної семантичної тотожності можна виокремити у випадку вживання в якості прикладки стрижневого слова іменників, що мають близьке значення (синонімів).

Прикладку і стрижневе слово, між якими виникають відношення тотожності, варто відрізнити від суміжних явищ.

Якщо прикладка й стрижневе слово мають, окрім категоріально-розрядних, спільні категоріально-лексичні семи, спільну архісему й при цьому у них простежуються родо-видові відношення, це свідчить про наявність між ними **відношень семантичного включення**. При цьому об'єм значення імен є зворотно пропорційним об'єму їх дистрибуції. Відношення семантичного включення можливі лише в іменниках з однаковим категоріально-лексичним значенням. Наприклад:

*"Jihad" in the North Caucasus is one of the favorite causes for **zakat (alms)** in mosques from **Dubai, United Arab Emirates, to Dearborn, Mich.*** (The Christian Science Monitor, March 30, 2010)

*Mr. Kadyrov's son **Ramzan** took over, ruling with an iron hand. **His political enemies – guerrillas and human rights activists alike** – "disappear".* (The Christian Science Monitor, March 30, 2010)

*One of **CEZ's existing nuclear facilities, Temelin**, already uses technology from Westinghouse, which is now majority-owned by Japan's Toshiba Group.* (The Wall Street Journal, Oct. 22, 2009)

За наявності спільних категоріально-розрядних, категоріально-лексичних сем й різних індивідуальних у структурі значення імен членів аппозитивної конструкції можуть виникати **відношення семантичного перехрещення**. Співвіднесеність імен, між якими простежується даний тип відношень, виникає на рівні категоріально-лексичних сем. Отже, відношення семантичного перехрещення характерні для аппозитивної конструкції, компоненти якої мають спільний сегмент значення й смислові області, характерні тільки для кожного з них. Наприклад:

*Turkey's rise as a regional power may seem sudden, but it has been evolving for years, since the end of the cold war, when the world was a simple alignment of black and white and **Turkey, a Muslim democracy founded in 1923**, was a junior partner in the American camp.* (The New York Times, June 8, 2010)

*The thing about **competitive victimhood, a favorite Middle Eastern pastime**, is that it condemns the children of today to join the long list of the dead.* (The New York Times, Apr. 12, 2010)

***Yanukovych, long an advocate for close relations with Russia**, said during his election campaign that he would seek to balance his country's relations with Russia and the West.* (The Global Post, Apr. 29, 2010)

Комунікативна ситуація у деяких випадках вимагає вживання в межах однієї аппозитивної конструкції імен, що є різними за значенням й виключають одне одного за дистрибуцією. У результаті того, що дистрибуції слів-членів однієї аппозитивної конструкції поза контекстом взаємно виключають одна одну, у значенні прикладки відбувається зсув – метафоричне перенесення, слово стає конотативно маркованим. Між членами аппозитивної конструкції встановлюються відношення прихованого порівняння. Наприклад:

*"Bandit underground activity is still on, so they wanted to prove once more that they still exist and they are active," says **Sergei Goncharov, head of a special services veteran's group**. "This surely comes from **the north Caucasus, a wound for Russia that cannot be healed**."* (The Christian Science Monitor, March 29, 2010)

*President **Dmitri Medvedev** pledged to step up security in the Russian capital and to expand the security crackdown in **the turbulent north Caucasus, the almost certain source of the threat**.* (The Christian Science Monitor, March 29, 2010)

*The Kremlin maintains contacts with Hamas and Hezbollah and, until now, has resisted meaningful sanctions against **the biggest state sponsor of terrorism – Iran**.* (The Christian Science Monitor, March 30, 2010)

Семантику аппозитивів доповнюють, а іноді й змінюють їх залежні члени, отже, семантичні відмінності між поширеними й одиночними прикладками є суттєвими. У випадку поширених аппозитивів, порівняно з одиночними, спостерігається деталізація, вони виражають більший об'єм значення, більшої спеціалізації [5].

Механізм трансформації значення імені, що виступає у функції прикладки, тісно пов'язаний з синтагматичною характеристикою слів. Мовною передумовою для вживання слів у межах однієї аппозитивної конструкції є співвіднесеність їх дистрибуцій, тобто імена повинні поєднуватися із словами, що взаємно не виключають одне одного. Особливо чітко це виявляється у випадку, коли стрижневе слово й прикладку зв'язують відношення семантичної тотожності й семантичного включення. Слова, між якими встановлюються відношення семантичної тотожності, мають приблизно однакову синтагматичну валентність. А дистрибуції слів, між якими виникають відношення семантичного включення, є зворотно пропорційними їх значенню: дистрибуція гіпероніма, який виступає як стрижневе слово аппозитивної конструкції, перевищує дистрибуцію гіпоніма, що функціонує у ролі прикладки [4].

Таким чином, між членами аппозитивної конструкції виникає семантичне узгодження, що простежується на рівні різних сем. Семантичний аналіз прикладки та її означуваного слова як об'єктів синтаксису дозволяє виявити у них семантичні закономірності: наявність традиційних семантичних відношень, семантичних змін – зсуву семантики (метафоричного й метонімічного перенесення), семантичної дисиміляції й асиміляції.

Проведене дослідження дає змогу дійти висновку, що гіперексплікаційні моделі американського газетного дискурсу, відрізняючись значним різноманіттям зв'язків, ґрунтуються на традиційних семантичних відношеннях – тотожності, включенні й перехрещенні. Найбільш поширеними в американському газетному дискурсі є аппозитивні конструкції, компоненти яких зв'язані відношенням семантичної тотожності, а також конструкції, у яких відсутні спільні смислові компоненти, в той час як відношення семантичного включення й перехрещення є менш типовими.

Оскільки у нашому дослідженні також було здійснено фреймовий аналіз гіперексплікаційних моделей з аппозитивним компонентом, варто зазначити, що виокремлені семантичні відношення між компонентами аппозитивної конструкції на пряму корелюють з пропозиційними схемами базисних фреймів. Зокрема, семантичне відношення тотожності є зіставним із схемами персоніфікації, класифікації й характеристики (ідентифікаційний фрейм). Семантичне відношення включення співвідноситься з посесивним фреймом (схеми паритивності й інклюзивності). Відсутність спільних смислових компонентів корелює із схемами тотожності, схожості й подібності (компаративний фрейм).

Перспективу дослідження вбачаємо в аналізі функціональних характеристик гіперексплікаційних моделей з аппозитивним компонентом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вацеба Р. В. Проблема приложения как члена предложения и компонента аппозитивных конструкций в современном французском языке : автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.05 "Романские языки" / Р. В. Вацеба. – Киев, 1979. – 20 с.
2. Балко М. В. Аппозитивні словосполучення сучасної української мови : структура і семантика / М. В. Балко // Вісник КДУ ім. М. Остроградського. – 2010. – № 2. – С. 125–127.
3. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
4. Чумакова Ю. А. Семантическая структура приложений в русском языке : автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Ю. А. Чумакова. – Елец, 2001. – 19 с.
5. Мишина Ю. Е. Приложение в английском языке : структура, семантика, просодия : автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Ю. Е. Мишина. – Самара, 2007. – 22 с.

Матеріал надійшов до редакції 01.04. 2011 р.

Самочёрнова О. А. Семантическое согласование компонентов аппозитивной конструкции.

В статье рассматриваются семантические отношения между членами гиперэкспликационной модели с аппозитивным компонентом в американском газетном дискурсе. Уточнено понятие семантического согласования, выявлены факторы, определяющие специфику смысловых связей между приложением и господствующим словом, проанализированы типичные для аппозитивной конструкции семантические отношения.

Samochornova O. A. The Semantic Agreement of the Appositive Construction Components.

The article deals with the analysis of semantic relations between the hyper-explicit appositive construction components in the American newspaper discourse. Specifying the term "semantic agreement", the research focuses on the factors that determine the semantic ties between the appositive construction components and presents the description of semantic relations characteristic of the appositive construction.